

tom što se za tumačenje ove stvarnosti javljaju znakovi iz prošlosti s represivnim rješenjima. Jer, afirmirano načelo slobode uključuje i slobodu ispovijedanja vjere.

Anto Šarić, Sarajevo
anto_saric@yahoo.com

Izdanja prijevoda različitih djela i novih rasprava i članaka o otoku Mljetu kao mjestu brodoloma sv. Pavla

Miho DEMOVIĆ, *Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija o svetopavlovskom brodolomu u vodama hrvatskog otoka Mljeta. Uvodna studija*, Zagreb, 2008;

Ignjat ĐURĐEVIĆ, *Sveti Pavao brodolomac i poslije brodoloma u moru koje se sada zove Venecijanski zaljev dalmatinskoga otoka Mljeta gost (...)*, Zagreb, 2008;

Miho DEMOVIĆ (ur.), *Brodolom sv. Pavla u vodama hrvatskog otoka Mljeta. Zbornik radova znanstvenog skupa "Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija svetopavlovskog brodoloma u vodama hrvatskog otoka Mljeta". Dubrovnik – Mljet, 10. do 13. studenoga 2008. godine*, Zagreb, 2009.

Prikaz

Radi se o dva odeblja sveska veličine 245 x 170 mm, s time da su od navedenih djela u prvomu: Demovićeve *Uvodna studija* i hrvatski prijevod Đurđevićeva djela o Mljetu kao mjestu Pavlova brodoloma, u drugomu prijevodi nekih tekstova Danijela Farlatija iz 18. stoljeća, rasprave Vicka Palunka iz g. 1910. i radovi znanstvenog skupa održanog u Dubrovniku g. 2008. Urednički je posao za sve obavio Miho Demović, a Zlatko Pavetić je radio pripremu za tisak i oblikovanje korica. Nakladnici su prvoga sveska Dubrovačka biskupija, Dubrovačke knjižnice i Općina Mljet, a drugoga Dubrovačka biskupija i Matica hrvatska – Dubrovački ogranak.

I.

Prvi od tih svezaka nema naslovnice na kojoj bi nekim općim naslovom bio naznačen cijeli njegov sadržaj, što čitatelja iznenađuje, u prvi mah i zbunjuje. Tek pomno listajući, shvati da je urednik svoju uvodnu studiju u Đurđevićevo djelo, dvojezičnu, stavio na prvo mjesto, što je razumljivo i posve opravdano, ali kao zasebnu knjigu, a ne kao očekivano opširan uvod u Đurđevićevo djelo. Prihvatljivo je, dakako, i takvo rješenje.

Autor je, dr. Demović, taj svoj tekst naslovio: *Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija o svetopavlovskom brodolomu u vodama hrvatskog otoka Mljeta. Uvodna studija*. Hrvatski tekst te studije, uključujući predgovor i popis literature, zauzima 60 stranica, a njezin engleski prijevod (naslov *A Study accompanying croatian translation of Đurđević's Book on Saint Paul's shipwreck on the island of Mljet*) 42 stranice, čemu su pridodane dvije stranice dvojezičnoga *Popisa slika* (njih ukupno 17) i zemljovida (njih 5) uvrštenih isključivo u hrvatski tekst. Sve su te stranice, od prve do sto i četvrte, označene zvjezdicom stavljenom ispred svake brojke. Veći dio toga sveska zauzima hrvatski prijevod latinskoga djela Ignjata Đurđevića, s vrlo dugim naslovom, tipičnim za barokno doba, koji na hrvatskome glasi: *Sveti Pavao brodolomac i poslije brodoloma u moru koje se sada zove Venecijanski zaljev dalmatinskoga otoka Mljeta gost ili o izvornom značenju dvaju mjesta u Djelima apostolskim glava XVII, 27 Dok plovismo Jadranom, Glava XXVIII, 1 Tada smo spoznali da se otok zove Melita. Kričička razmatranja auktora Ignjata Đurđevića, benediktinca Dubrovačke kongregacije na Mljetu. U dodatku je kratka rasprava o mljetskim psićima. U Veneciji kod Kristofora Zane, dopuštenjem i povlasticom pretpostavljenih, 1730.* / S latinskoga preveo dr. Jozo Marević. Tiskano je na 327 stranica s brojkama bez zvjezdice, čemu je pridodano: 13 stranica *Kazala citiranih auktora* i također 13 stranica naslovljenih *Popis pojmova*, 1 stranica pod naslovom *Popis slika*. *Sadržaj* sasvim na kraju zauzima 4 stranice.

Demović u uvodnoj studiji raspravlja o ličnosti sv. Pavla, trima tradicijama o mjestu njegova brodoloma, ključnim riječima o brodolomu u Djelima apostolskim, dubrovačkoj tradiciji o njemu (najopširnije), o Viteškom redu ivanovaca i tradicijama o mjestu brodoloma, dubrovačkom suprotstavljanju malteškoj teoriji, obilježjima i sadržaju Đurđevićeva djela, zatim opisuje sve dijelove Đurđevićeve knjige, od svečane posvete i uvoda preko pojedinih poglavlja do dodatka. Tu su još odlomci o recepciji Đurđevićeva djela, o zemljovidima i slikama, zaključak i dodatak o polemici

vođenju u drugom desetljeću 20. st. Svoju uvodnu studiju završava popisom upotrijebljene literature.

Sadržaj opsežnoga Đurđevićeva djela ovdje nije moguće potanje prikazivati, jer bi to zauzelo previše prostora. Spomenimo samo to da je podijeljeno u dva niza "razmatranja", u svakomu je od njih po nekoliko "dijatriba". Važno je naglasiti da je hrvatski prijevod, djelo vrsnog latinista dr. Marevića, tečan i pouzdan.

II.

Drugomu je svesku naslov *Brodolom sv. Pavla u vodama hrvatskog otoka Mljeta. Zbornik radova znanstvenog skupa "Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija svetopavlovskog brodoloma u vodama hrvatskog otoka Mljeta". Dubrovnik – Mljet, 10. do 13. studenoga 2008. godine.*

Taj naslov ne odgovara u potpunosti sadržaju, jer u svesku su, kako je već spomenuto, osim radova koji su izlagani na znanstvenom skupu spomenutom u samom naslovu, prijevodi triju starijih tekstova: poglavlja *Je li sv. Pavao propovijedao Kristovo evanđelje u Iliriku* i dio teksta *O dalmatinskim otocima*, u kojemu se govori o otoku Mljetu, iz pera Danijela Farlatija, objavljenih na latinskom jeziku u prvomu svesku djela *Illyricum sacrum* (Venetiis 1751.), što ih je za ovaj zbornik preveo već spominjani Marević, i tekst Palunkove brošure napisane na talijanskom jeziku, a izdane u Splitu g. 1910., ovdje tiskane u prijevodu Nike Kličana pod naslovom *Melita otok brodoloma sv. Pavla jest otok Mljet u Dalmaciji (geografsko-biblijska rasprava)*. Ti bi stari povijesni radovi po naravi stvari spadali u svezak u kojemu je prijevod Đurđevićeva djela. Bit će da g. 2008., kad je taj svezak predan u tisak, još nisu bili do kraja pripremljeni, pa ih je urednik uvrstio u zbornik.

Radi onih koji još nisu imali priliku uzeti u ruke i listati taj zbornik navodimo redom njegov sadržaj. Počinje predgovorom (*Riječ urednika*) i člankom dr. Želimira Puljića, dubrovačkoga biskupa, *Pavao – apostol naroda, putnik i misionar* (str. 7-19), zatim slijede već navedeni tekstovi Danijela Farlatija (str. 20-32) i Vicencija Palunka (str. 35-79), članak dr. Miha Demovića pod naslovom *Dva tisućljeća dubrovačke tradicije svetopavlovskog brodoloma u vodama hrvatskog otoka Mljeta* (str. 81-150), pa članci dr. Antuna Ničetića *Olujno nevrijeme koje je opisao sveti Luka u djelima apostolskim moglo je prirodnim redom zbivanja brod svetoga Pavla baciti jedino u vode otoka Mljeta* (str. 151-186), zajednički članak dvojice inženjera Miloša Brajovića i Ivice Đurđević-Tomaš *Najpoznatiji*

brodolom staroga vijeka pozicioniran na otoku Mljetu (str. 187-205), akademika Nenada Cambija *Apostol Pavao na moru* (str. 207-229), dr. Stjepana Krasića *Znanstvena polemika Ignjata Đurđevića s nekim učenjancima svojega doba o mjestu brodoloma apostola Pavla* (str. 231-253), dr. Nike Kličana *Polemika Stjepana Šuljage-Grmoljeza s osporavateljima knjige I. Đurđevića o svetopavlovskom brodolomu na otoku Mljetu* (str. 255-266), mr. Ivica Žile *Crkva Sv. Pavla na lokalitetu Crkvine poviše Korita na otoku Mljetu* (str. 267-276), dr. Jurja Batelje *Polemika između dr. Rudolfa Vimera i mons. Vicka Palunka o mjestu brodoloma sv. Pavla na Mljetu* (str. 277-305), dr. Slavka Kovačića *Arheolog i hagiograf don Frane Bulić u polemici o mjestu brodoloma sv. Pavla, Mljetu ili Malti* (str. 307-313), dr. Nike Kličana *Brodolom svetog Pavla apostola na grčkom otoku Kefaloniji u djelima Heinza Warneckeja* (str. 315-339), dr. Antuna Ničevića *Prilog diskusiji na izlaganje dr. N. Kličana "Brodolom svetog Pavla apostola na grčkom otoku Kefaloniji u djelima Heinza Warneckeja"* (str. 337-339), dr. Joze Marevića *Latinitet Ignjata Đurđevića* (str. 341-353), dr. Vinicija Lupisa *Benediktinska baština otoka Mljeta Đurđevićeva okruženja* (str. 355-366), dr. Zdenka Žeravice *Crkve sv. Pavla na području starokršćanskih biskupija Epidaura i Stona* (str. 367-388). Zbornik zaključuju prilozi dr. Miha Demovića *Bibliografija o brodolomu svetog Pavla* (str. 389-399), *Napjevi propriuma mise Svetog Pavla iz misala dubrovačke katedrale iz XII. stoljeća* (str. 401-403) i *motet Sancte Paule apostole Marina Santora (1754-1823), Basso continuo i muški zbor* (str. 404-409). Sadržaj na kraju zauzima stranice 411-418.

Osvrt

Strašna oluja što je oko godine 60. kršćanske ere zadesila brod kojim je apostol Pavao kao optuženik pod istragom putovao iz Palestine prema Italiji i Rimu, jer je, pozivajući se na svoje pravo rimskoga građanina, prizvao na carski sud, završila je brodolomom sa sretnim ishodom.

Služeći se ovdje pomalo pjesničkom slobodom, smjeli bismo ustvrditi da se je svetopavlovska oluja "virtualno" dvaput ponovila u modernom razdoblju, u prvoj polovici 18. stoljeća i u drugom desetljeću dvadesetoga stoljeća, i to na razini učenih rasprava o mediteranskoj *Meliti*, otoku u čijem se plićaku nasukao i o čije se hridi razbio taj brod, Malti ili Mljetu. Te su, slikovito rečeno, oluje tada podigle velike valove prijepora, među učenim književnicima, publicistima, bibličarima i hagiografima.

Epicentar koji je u drugomu od spomenutih slučajeva podigao olujne valove te u javnosti stvarao jake potrebe bio je Split, pa je posve razumljivo što su njemu, u okviru kulturne manifestacije *Knjiga Mediterana*, dne 1. listopada 2009., predstavljena gore opisana izdanja, nastala u tijeku "Godine sv. Pavla", proglašene u povodu 2000. obljetnice rođenja glasovitoga Apostola naroda, kojega se s pravom može nazvati orijašem mladoga kršćanstva.

Oba spomenuta plimna vala mnogih i oštih rasprava, ponekad i preoštrih, izazvali su, posve razumljivo, Dubrovčani, prvi od njih Ignjat Đurđević, rodom Dubrovčanin, dubrovački patricij, benediktinski opat na Mljetu, priznati književnik i erudit, a drugi Vicencij Palunko, zavičajem Dubrovčanin, učeni pučanin s otoka Šipana, splitski pomoćni biskup, poznat u svoje doba kao plodni vjerski publicist.

Hoće li i treći Dubrovčanin, dr. Miho Demović, rodom iz konavoske Dubravke, nekadašnji student splitske Visoke bogoslovne škole – zašto to ovdje ne spomenuti? – svećenik Dubrovačke biskupije, a po znanstvenom zvanju muzikolog i glazbenik, izazvati ovim najnovijim izdanjima treću svetopavlovsku oluju, makar i samo na razini hrvatske znanstvene javnosti, prerano je prognozirati. On se, čini mi se, nada da ne će. Vjerojatno je u pravu. Zašto? Valjda je u raspravama objavljenim u prvoj polovici 18. stoljeća i u drugom desetljeću dvadesetoga izneseno sve što se je moglo iznijeti u prilog pretpostavci da se je svetopavlovski brodolom dogodio u pličaku uz obalu južnomediteranskoga otoka Malte, a sve ono što govori ili bi moglo govoriti u prilog našem hrvatskom otoku Mljetu, izneseno u spomenuta dva vala rasprava, posuvremenjeno je i nadopunjeno u dva debela sveska, što su predmet ovoga osvrta.

U njima ne pretežu Demovićevi tekstovi, a ima ih te u njima prednjače (zauzimaju gotovo 200 stranica!), ali ih zasigurno ne bi uopće bilo bez njegove nevjerojatno ustrajne upornosti poticane jednako dubokim i stvarnim hrvatskim domoljubljem i privrženošću zavičaju, u čijem je središtu hrvatski povijesni dragulj grad Dubrovnik.

Drugo je pitanje jesu li takvi osjećaji – po sebi sasvim razumljivi, opravdani i plemeniti – sretna okolnost za strogo znanstvena istraživanja i rezultate. U ovom slučaju bi se o tomu moglo ozbiljno dvojiti da u drugi svezak, kojemu je naslov: *Brodolom sv. Pavla u vodama hrvatskog otoka Mljeta, zbornik radova znanstvenog skupa "Ignjat Đurđević i dubrovačka tradicija svetopavlovskog brodoloma u vodama hrvatskog otoka Mljeta"* nije kao urednik uvrstio i radove u

kojima autori ne zastupaju, ili ne zastupaju odrješito, dubrovačko-mljetsku pretpostavku. Pritom najviše mislim na prilog u kojemu dr. Niko Kličan, po rodu Konavljjanin, kao i don Miho, opširno iznosi rezultate istraživanja novijega njemačkog autora Heinza Warneckeja.

Taj autor svojim tumačenjem i stajalištima neočekivano unosi u raspravu treću, nazovimo je ovdje tako, jabuku razdora. Od g. 1987., kad je on objavio knjigu *Die tatsächliche Romfahrt des Apostels Paulus* (Stvarno putovanje apostola Pavla u Rim) i potom g. 2000., kad je izišla njegova knjiga *Paulus im Sturm. Über den Schiffbruch der Exegese und die Rettung des Apostels auf Kephallenia* (Pavao u oluji. O brodolomu egzegeze i o spašavanju Apostola na Kefaloniji), nije više dilema Malta ili Mljet nego Kefalonija ili Mljet.

Smatram da su Warnecke u svojim knjigama i naši autori: kapetan duge plovidbe dr. Antun Ničević, inženjeri Miloš Brajović i Ivica Đurđević u svojim radovima objavljenim u zborniku o kojem je ovdje riječ, u velikoj mjeri uspješno osporili, smjelo bi se možda čak reći oborili, znanstvenu pretpostavku o Malti kao mjestu Pavlova brodoloma.

Držim da Farlatijev tekst, preveden na hrvatski te uvršten u zbornik, a tako i onaj Palunkove rasprave iz g. 1910., ne mogu baš ništa pridonijeti sadašnjoj razini znanstvene rasprave. Danijel Farlati je to napisao za prvi svezak svojega monumentalnog osmosveščanog djela *Illyricum sacrum* posvećen crkvenoj povijesti stare Salone (posvećen joj je i drugi!), u doba kad je tek polako usvajao znanstvenokritičku metodu, a najslabiji su u tom pogledu možda upravo ondje uvršteni njegovi tekstovi hagiografske naravi. Da ne bi tko krivo shvatio, napominjem da je dobro što su, uz Đurđevićevo djelo, objavljeno u posebnom svesku, prvi put u hrvatskomu prijevodu, sada objavljena i spomenuta dva teksta, jer su poslužila kao polazište za rasprave.

Zbornik je, dakako, mnogo više dobio na znanstvenoj vrijednosti gore nabrojenim priložima izrađenim u povodu znanstvenog skupa držanog u mjesecu studenom prošle godine u Dubrovniku, i onima iz pera stručnjaka za pomorstvo, i onima u kojima se autori kritički osvrću na rasprave vođene u spomenutim razdobljima osamnaestoga i dvadesetoga stoljeća.

U nekim je radovima, po mojem sudu, prevelika važnost dana navodnim arheološkim i drugim potvrdama dubrovačke tradicije o svetopavlovskom brodolomu na Mljetu, jer sve su one iz vremena koja nam ne daju pravo zaključiti da je ta tradicija izvorna, što znači da je ona na bilo koji način stvarno ukorijenjena u apostolsko

ili bliže poapostolsko doba. Pritom moram napose odlučno osporiti izraz “Dva tisućljeća dubrovačke tradicije svetopavlovskog brodoloma u vodama hrvatskog otoka Mljeta”, stavljen u naslov jednoga od priloga u zborniku. Kakvu dokaznu snagu za izvornost i dvotisućljetnu neprekinutost takve tradicije može, npr., dati crkvena podignuta u kasnoantičko doba, čiji su temelji otkriveni u Koritima na Mljetu, sve da je možda i od samoga svoga početka bila posvećena sv. Pavlu, za što baš i nema arheoloških ili kakvih drugih dokaza? Isto vrijedi i za razne druge sakralne građevine i raznovrsne umjetnine u dubrovačkom kraju. Dobro je što su prilozima i o tome uvršteni u zbornik, pogotovo što su navedene izjave različitih antičkih i srednjovjekovnih pisaca u prilog Mljetu. Sve to može imati određenu težinu, ali pitanje o izvornosti i neprekinutosti tradicije o svetopavlovskom brodolomu na Mljetu toliko je delikatno i zamršeno da u najmanju ruku ostaje otvorenim za buduća znanstvenokritička proučavanja, dakako, kao i mnoge druge kasnoantičke i srednjovjekovne tradicije u našim krajevima i diljem Europe o kojima se je raspravljalo i još se uvijek raspravlja.

Zahvaljujući već spomenutoj upornosti i velikom trudu Miha Demovića, ali i skupine već spominjanih njegovih suradnika, imamo pred sobom ukupno 882 stranice štiva, na kojima su prikazana mnoga stara i nova pitanja o zbivanjima u drevnoj kršćanskoj prošlosti općenito, o problemima navigacijske naravi, o geografskim i meteorološkim činjenicama, sakralnim spomenicima i napokon o tolikim učenim raspravama napisanim u nas i u svijetu, više ili manje znanstvenim, o svetopavlovskom brodolomu, ne baš ključnom pitanju s bibliocističkoga i teološkoga gledišta, ali ipak zanimljivom i u određenom smislu važnom barem za bolje poznavanje naše domaće i šire međunarodne kulturne prošlosti.

Slavko Kovačić
e-mail: skovac@kbf-st.hr